

4. **Keegan, D.** Foundations of Distance Education [Текст] / D. Keegan.- London, 1990.- 240 p.
5. **Verduin, R.** Distance Education [Текст] / R.Verduin, Jr. John, Thomas A. Clark // The Foundations of Effective Practice. Jossey-Bass Publishers. San Francisco.- Oxford, 1991.- 279 p.
6. **Simonson, M.** Teaching and Learning at a Distance. Foundations of Distance Education [Текст] / [M.Simonson, S.Smaldino, M. Albright, S. Zvacek] // Merrill an imprint of Prentice Hall, 2000.- 408 p.
7. **Simonson, M.** Teaching and Learning at a Distance. Foundations of Distance Education [Текст] / [M.Simonson, S.Smaldino, M.Albright, S.Zvacek] // Merrill an imprint of Prentice Hall.- 2000.- 408 p.
8. National Center for Education Statistics [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://nces.ed.gov/>
9. **Keegan, D.** Foundations of Distance Education [Текст] / D. Keegan.- 1990.- 240 p.
10. **Otto, P.** Learning and Teaching in Distance Education [Текст] / P. Otto. – 1999.- 268 p.
11. **Parsad, B.** Distance Education at Degree-Granting Postsecondary Institutions [Текст] / B. Parsad, L.Lewis // National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education.- Washington DC, 2008.- 60 p.
12. **Monolescu, D.** The Distance Education Evaluation: Issues and Case Studies [Текст] / Dominique Monolescu, Catherine Schifter, Linda Greenwood. - Information Science Publishing, 2004.- 326 p.
13. **Simonson, M.** Teaching and Learning at a Distance. Foundations of Distance Education [Текст] / [M.Simonson, S.Smaldino, M.Albright, S.Zvacek] // Merrill an imprint of Prentice Hall. – 2000, 408 p.
14. **Moore, M.** Three types of interaction [Текст] / M. Moore // American journal of distance education, 1989.- 3(2).- 5 p.
15. The Computer Revolution in Education [Текст]. -1987.- 282 p.
16. Global Perspectives on E-Learning. Rhetoric and Reality [Текст] / Editor Alison A.Carr-Chellman // Pennsylvania State Univer. Sage Publications. Thousand Oaks. – London: New Delhi, 2005.- 288 p.
17. **Shannahan, J.** Transition into and improving online History teaching [Текст] / J. Shannahan, V. Fredeicks // Journal of Classics Teaching.- Autumn, 2022.- Pp. 138 -146.
18. **Абдыкулова, Р.** Пандемия шартында онлайн билим берүүнүн маселелери [Текст] / Абдыкулова, Р. // Наука. Образование. Техника. - Ош: КУМУ, 2022.- №3 (72). – С.136-142.
19. **Lawes, Carolyn J.** Talking Less but Saying More: Teaching US History Online [Текст] / Lawes, Carolyn J. // The Journal of American History.- Bloomington, 2015.- Vol.101 (4). – Pp. 1204-1214.
20. **Lawes, Carolyn J.** Talking Less but Saying More: Teaching US History Online [Текст] / Lawes, Carolyn J. // The Journal of American History.- Bloomington, 2015. - Vol.101 (4). - Pp. 1204-1214.
21. Issues in History Teaching [Текст] / Edited by James Arthur and Robert Phillips.- Routledge Falmer, 2000.- 264 c.
22. **Counsell, C.** Historical knowledge and historical skills. A distracting dichotomy [Текст] / C.Counsell.- 2000.- 290 б.
23. **Cuban, L.** To make a difference in teaching in the city [Текст] / Larry Cuban.- New York, 1970.- 261 c.
24. **Holmberg, B.** Growth and Structure of Distance Education [Текст] / B. Holmberg // Croom Helm. London and Sydney and Wolfeboro.- New Hampshire, 1986.-163 p.
25. **Edstrom, Lars-Clof.** Mass Education: Studies in Adult Education and Teaching by Correspondence in Some Developing Countries [Текст] / Lars-Clof Edstrom.- Lars-Clof, 1970.- 380p.
26. **Калматова, Г.М.** Формирование ценностных ориентаций в образовательном пространстве вуза [Текст] / Г.М. Калматова // Наука. Образование. Техника. - Ош: КУУ, 2015. - №1. – С. 103 – 107.

DOI:10.54834/16945220_2023_2_210

Поступила в редакцию: 17.04.2023 г.

УДК:573.4:372.857(575.2)(04)

Сатыбекова М.А.*к.п.н., доцент Кырг. Национ. универ. им. Ж.Баласагына, Кыргызская Республика*

ЖАЛПЫ БИЛИМ БЕРҮҮЧҮ ОРТО МЕКТЕПТЕ 7-КЛАССТЫН БИОЛОГИЯ ПРЕДМЕТИНДЕ ЖАНЫБАРЛАР БӨЛҮМҮН ОКУТУУГА КАРАТА ЖАҢЫЧА МАМИЛЕЛЕР

Бул жумушта Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү орто мектептеринде биологиялык билим берүүгө жаңыча мамиле экинчи муундагы предметтик стандарттын негизинде

7-класста биология предметиндеги жаныбарлар бөлүмү бир сааттын ордуна эки саат болуп окутулушу менен мазмундук өзгөрүүлөргө туш болгондугу анализденет. Изилдөөнүн предмети катары жаңы мазмунга ылайык биология предметинин түйүндүү жана предметтик компетенттүүлүктөрүн калыптандырууга арналган сабактын иштелмеси берилди. Изилдөөнүн негизги максаты 7 - класстагы жаныбарлар курсун окутуунун мазмундук жаңыланышына илимий түшүндүрмө берүү жана анын практикада колдонулушун далилдөө үчүн сабактын иштелмесин сунуштоо. Изилдөөдөнүн негизги методдору илимий маалыматтарга жана укуктук ченемдик документтерге таянуу менен талдоо жүргүзүү, педагогикалык процесске байкоо жүргүзүү, эксперттик анализ жасоо методдору колдонулду. Алынган жыйынтыктын практикалык маанилүүлүгүнүн негизинде “Кыргызстандын жерде - сууда жашоочуларынын түрлөрү. Жерде - сууда жашоочулардын мааниси” аттуу темада сабактын иштелмеси сунушталды. Аны практик биолог мугалимдер жана биология багытында билим алып жаткан студенттер сабак өтүүдө колдонулса болот. Же ушул үлгүгө салып башка сабактардын иштелмесин өздөрү иштеп чыгып кеңири пайдаланышса болот.

Негизги сөздөр: биологиялык билим берүү; парадигма; компетенттүүлүк; предметтик компетенттүүлүктөр; мазмундук тилке; биология; жаныбарлар; этномаданий өзгөчөлүктөр; улуттук дөөлөт.

НОВЫЕ ПОДХОДЫ ИЗУЧЕНИЯ РАЗДЕЛА “ ЖИВОТНЫЕ” ПО ПРЕДМЕТУ БИОЛОГИЯ В СЕДЬМЫХ КЛАССАХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СРЕДНИХ ШКОЛ

В данной работе проанализировано, что новый подход к биологическому образованию в общеобразовательных школах Кыргызской Республики, основанный на предметном стандарте 2-го поколения, столкнулся с изменениями в содержании предмета биологии в 7-м классе. В качестве предмета исследования была представлена работа урока, посвященная формированию профильных и предметных компетенций предмета биологии в соответствии с новым содержанием. Основная цель исследования - дать научное объяснение обновлению содержания курса животных для школьников 7-го класса и предложить план урока, подтверждающий его практическое применение. Основными методами исследования были анализ на основе научных данных и нормативно-правовых документов, наблюдение за педагогическим процессом, экспертные методы анализа. Исходя из практической значимости полученных результатов типы наземных и водных обитателей Кыргызстана. Было предложено занятие на тему «Значение наземных и водных обитателей». Его могут использовать практикующие учителя-биологи и студенты, изучающие биологию. Могут еще использовать эту модель для разработки и широкого использования в других уроках.

Ключевые слова: биологическое образование; парадигма; компетентность; предметные компетенции; предметная область; биология; животные; этнокультурные особенности; национальное наследие.

NEW APPROACHES TO STUDYING THE SECTION OF ANIMALS OF THE SUBJECT OF BIOLOGY IN THE 7TH CLASS IN GENERAL SECONDARY SCHOOLS

This article analyzes that a new approach to biological education in secondary schools of the Kyrgyz Republic, based on the subject standard of the 2nd generation, has encountered changes in the content of the subject of biology in the 7th grade. The subject of the study was the work of the lesson, devoted to the formation of profile and subject competencies of the subject of biology in accordance with the new content. The main purpose of the study is to provide a scientific explanation for the update of the 7th grade animal course content and to offer a lesson plan that confirms its practical application. The main research methods were analysis based on scientific data and legal documents, observation of the pedagogical process, expert methods of analysis. Based on the practical significance of the results obtained, “Types of terrestrial and aquatic inhabitants of Kyrgyzstan. A lesson was offered on the topic “The importance of terrestrial and aquatic inhabitants.” It can be used by practicing biology teachers and biology students. Or they can use this model to develop and widely use the work of other lessons.

Key words: biological education; paradigm; competence; subject competencies; subject area; biology; animals; ethno-cultural features; national heritage.

Кыргыз Республикасынын билим берүү системасынын алдында билим берүүнүн сапатын Эл аралык деңгээлге дал келтирүү милдеттеринин коюлушу дүйнөдө глобалдашуу процесстери күчөп, мектептин бүтүрүүчүсүнөн мектептен алган теориялык билимдерди практикада колдоно алуусун (компетенттүүлүгүн) талап кылып жаткандыгы менен байланышкандыгы 2020-2040-жылдарга Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүүнүн Концепциясында [1] белгиленгендиги мектепте биологиялык билим берүүгө түздөн-түз байланыштуу жана тиешелүү болуп эсептелет.

Учурдагы коомчулукта билим берүүнүн ролунун кескин өзгөрүшү орто жана жогорку билим берүү уюмдарында билим берүүнү модернизациялоонун маанилүүлүгүн аныктады. “Бүткүл жашоо үчүн билим” («образование на всю жизнь») парадигмасы “Жашоонун бардык мезгилинде билим алуу” («образование в течение всей жизни») парадигмасына өтүп жатат [2]. Демек, биологиялык билим берүү мазмуну дагы ушул багытта жаңылануусу зарыл.

2021-2022 окуу жылынан тартып жалпы билим берүүчү орто мектепте 7-класстын биология предметинде жаныбарлар курсу базистик окуу планда мурунку 1 сааттын ордуна 2 саат болгондугуна байланыштуу ички мазмундук структурасы өзгөрүлдү жана Кыргыз Республиканын бардык орто мектептеринин практикасына киргизилди [3]. Башкача айтканда, 2021-2022-окуу жылынан баштап 7-класстын биология предметинде жаныбарлар курсу жумасына 2 сааттан, жыл ичинде – 68 саат окутулат. Жаныбарлар курсунун максаты (биология илиминин максатынын алкагында) – ар бир жаныбар тууралуу түшүнүктөр уланып, анын морфологиясы, анатомиясы, физиологиясы жана экологиясы жөнүндө окуучулардын компетенттүүлүгүн калыптандырууга шарт түзүү. Бир эле учурда организмдердин эволюциялык татаалданышы жөнүндөгү түшүнүктөрдү өнүктүрүү.

Бул предметтин милдеттери болуп төмөнкүлөр саналат:

- жаныбарлар организмнин түзүлүшү, жашоонун жүрүшү, жеке жана тарыхый өрчүшү, органикалык дүйнө системасы, жаныбарлардын систематикасы тууралуу биология илиминин негизги жоболорун окуучулардын өздөштүрүүсүн камсыз кылуу;
- экологиялык билим берүүнү, органикалык дүйнөнүн уюмдашуусу жана эволюциясы жөнүндө билимдердин калыптанышын ишке ашыруу;
- Кыргызстандын сейрек кездешүүчү жана жоголуп бара жаткан жаныбарларын коргоо жана сактоо жолдорун билүү;
- билимдерди өздөштүрүүнүн туруктуулугуна, логикалык ой жүгүртүүнүн өрчүшүнө керек болгон негизги шарттарынын бири катары окуучулардын окууда эмгектенүү көндүмүн калыптандыруу.

7-класстын биология предметинде жаныбарлар окуу программасы биологиянын предметтик стандарты [4] менен шайкеш келет. Китептеги маалыматтар окуучулардын түйүндүү (маалыматтык, социалдык-коммуникациялык, өзүн-өзү уюштуруу жана проблемаларды чечүү) жана предметтик компетенттүүлүктөрүн (жандуу объекттерди таануу жана баяндап берүү, биологиялык процесстер жана кубулуштардын илимий жактан түшүндүрүү, жаратылыштагы ар түрдүү көрүнүштөрдү, өзгөрүүлөрдү илимий далилдерди пайдалануу менен чечүү) калыптандырганга мүмкүнчүлүк берет. Окуу материалынын мазмундук тилкелер менен дал келүүсү төмөнкү таблицада чагылдырылган (1-таблица).

1-таблица. Биология предметинин мазмундук тилкелери менен 7-класстын биология предметинде жаныбарлар курсунун маалыматтарынын дал келиши

Мазмундук тилке	Мазмундук тилкенин маалыматтары	“Биология 7 класс. Жаныбарлар” окуу программасынын бөлүмдөрү
Организм – биологиялык система катары	Бир клеткалуу жана көп клеткалуу жаныбарлар, алардын түзүлүшүнүн өзгөчөлүктөрү. Тиричилик процесстеринин жөнгө салынышы. Жаныбарлардын жүрүм-туруму. Жаныбарлардын өсүмдүктөрдөн айырмасы жана алардын ортосундагы окшоштуктар. Органдар менен органдар системасынын байланышы –организмдин бүтүндүүлүгүнүн негизи.	1-бөлүм. Жаныбарлар дүйнөсүнө жалпы мүнөздөмө. 2-бөлүм. Жөнөкөйлөр дүйнөчөсү. 3- бөлүм. Көп клеткалуу жаныбалар дүйнөчөсү (Metazoa)
Организмден жогору турган системалар	Жаратылышта организмдердин биргелешип азыктанууга ылайыкташуусу, азыктар боюнча байланышы (жергиликтүү материалдар боюнча). Жаныбарлардын жашоосундагы сезондук өзгөрүүлөр.	I-бөлүм. Жаныбарлар дүйнөсүнө жалпы мүнөздөмө. 9 - бөлүм. Хордалуулар тибине (Chordata) жалпы мүнөздөмө 15-бөлүм. Жаныбарлардын экологиясы
Органикалык дүйнөнүн көп түрдүүлүгү жана анын эволюциясы	Жаныбарлардын систематикасы. Жаныбарлар дүйнөсүнүн эволюциясынын негизги этаптары жана далилдери. Адамдын жаныбарлар менен тектештиги. Айыл-чарба жаныбарлары. Үй жаныбарларынын келип чыгышы. Багуу, тоюттандыруу, көбөйтүү. Үй жаныбарларынын жаңы пардаларын чыгарууда илимдин жетишкендиктери. Кыргызстандын сейрек кездешүүчү жана жоголуп бараткан жаныбарларынын түрлөрү.	1 - бөлүм. Жаныбарлар дүйнөсүнө жалпы мүнөздөмө. 12-бөлүм. Канатуулар классы. 13-бөлүм. Сүт эмүүчүлөр классы. 14-бөлүм. Эволюция.
Адам жана аны курчап турган чөйрө	Жаратылышта жана адамдын турмуш - тиричилигинде жана айыл - чарбасында өсүмдүктөрдүн, жаныбарлардын, бактериялардын, козу карындардын мааниси. Айыл-чарба жаныбарларын көбөйтүүнүн биологиялык негиздери. Айыл-чарбасынын туруктуу өнүгүшү. Органикалык калдыктардан алынган экологиялык биожер семирткичтер.	1-бөлүм. Жаныбарлар дүйнөсүнө жалпы мүнөздөмө. 12-бөлүм. Канаттуулар классы. 13-бөлүм. Сүт эмүүчүлөр классы. 15-бөлүм. Жаныбарлардын экологиясы.

	Жаныбарларды коргоо. Көп түрдүүлүктү сактоо, экосистемаларды коргоо.	
--	--	--

Биологиялык билим берүүнүн дагы бир артыкчылыгы болуп, биологиялык билим берүүнү элдин турмушуна жакындатуу максатында аймактык өз алдынча шарттардын негизинде улуттук, *этномаданий өзгөчөлүктөрдү* эске алуу менен анын түзүлүшүн, мазмунун тактоого багытталгандыгында. Кыргызстан агрардык өлкө болгондуктан биологиялык билим азыр дыйкандарга, фермерлерге зарыл болуп жатышы жана кыргыз элинин Жерге, сууга, өсүмдүктөргө, жаныбарларга илгертен берки эле өзгөчө мамилесин, *улуттук дөөлөт* катары биологиялык билим берүүнүн мазмунуна киргизилишин талап кылат [5].

Ушул өңүттө 7-класстын биология предметинде жаныбарлар курсу боюнча жаңы окуу китебинде *“Жаныбарлардын адабиятта, прикладдык искусстводо жана кыргыздардын ырым-жырым, жөрөлгөлөрүндөгү орду”* деген тема киргизилди. Анда кыргыз элинин турмушу жаныбарлар дүйнөсү менен өтө тыгыз байланышта болуп келгендиги айтылат. Анткени кыргыз эли илгертеден эле жаратылыш койнунда көчүп конуп, малчылыкты кесип кылып келишкен. Алар оозеки түрүндө муундан – муунга айтып келген жомоктор, дастандар, эпостор аркылуу адам менен жаныбарлардын ортосундагы мамилени терең чагылдырышкан. Бул өз кезегинде өсүп келе жаткан муунга экологиялык тарбия берүүгө көмөк берген.

Кандай гана жомоктор, дастандар, эпостор айтылбасын же, чыгармалар жазылбасын кыргыздар өздөрүнүн турмушунан алып айтып, жазып келишкен. Анда адам менен табияттын, адам менен жаныбарлардын ортосундагы тыгыз байланыш сүрөттөлүп, жакшылык жана жамандык, адамдык адилеттүүлүк, акыйкаттык деген түшүнүктөрдү ажыратып таануу идеялары камтылган.

Улуу “Манас” эпосунда жаныбарлар адамдын жан биргеси, жардамчысы катары сыпатталат. Буга мисал катары Манас атабыздын Аккуласын, Кумайыгын, Ак кушун айтсак болот.

Заманыбыздын залкар жазуучусу Чынгыз Айтматов ар бир чыгармасында Жерге, жаратылышка энедей урмат менен сарамжалдуу мамиле кылууну осуяттап, насааттап кеткен. Ал чыгармаларында жаныбарлар дүйнөсүнө өзгөчө мамиле жасаган. Мисалы, “Ак кемеде” бугу эненин жомогу айтылса, “Жаныбарым Гүлсарыда” ат менен адамдын боордоштук мамилесин ачып берген. Жаныбарды сыйлап бапестеп баксаң гана анын үзүрүн көрөсүң дегенди туйдурат. Себеби “ат адамдын канаты” дегендей адамга жылкы баласынын пайдасы көп. Жакшы саяпкер таптаган ат спорттук, улуттук оюндардан – атчабыш, жорго чабыш, кыз куумай ж.б. чабылат, утуп чыкса ээсине байге алып келген.

Ч. Айтматовдун “Кылым карытаар бир күн” романында Ташчайнар менен Акбаранын бөлтүрүктөрүн адам баласы тукум курут кылып, аларга кыямат салат. Бирок, ал нерсе айланып келип адамдын өз башына тиери чыгарманын негизги өзөгү болуп саналат.

Кыргыз эли жаштарына “Кожожаш мерген”, “Карагул ботом” окуяларын насаат катары айтып келишкен. Кожожаш мерген эчки, текелерди кырып, кайберендин каргышына калып, аскадан түшө албай ажал табат. Уктап жаткан Карагулду өз атасы байкабай чаарчыктын баласы деп атып алганы муундан – муунга жомок болуп айтылып келет. Мындай жомоктор аркылуу ата - энелер балдарын жаратылышты сүйүүгө, боорукерликке, мээримдүүлүккө тарбиялап келишкен. Себеби, табияттын бузулушу, жапайы жаныбарлардын кырылышы адам баласынын өзүнүн жок болушуна алып келет.

Кыргыз айымдары кол өнөрчүлүгүндөгү буюм тайымдарга жаныбарлардын элесин түшүрүшкөн. Мисалы, шырдакка чымчык канат, куш канат, кочкор мүйүз, карга тырмак, кыргоол ж.б. жаныбарлардын элеси түшүрүлгөн оюулар салынган. Аккуунун, бугунун ж.б. сүрөтү түшүрүлгөн саймаларды сайышкан, курактарды курашкан.

Ал эми карышкырдын чүкөсүн бөрү жатыш оорусу менен ооруган адамга ырымдап такса айыгып кеткен. Капыстан адам жашаган жерлерге келген жыланга ак чачуу жөрөлгөсүн жасап келишкен.

Кыргыздарда, дегеле чыгыш өлкөлөрүндө элдик жыл сүрүүсү 12 жаныбардын аты менен аталган: чычкан, уй, жолборс, коён, балык, жылан, жылкы, кой, маймыл(мечин), тоок, ит, доңуз (кара кийик). *Жыл сүрүү* – салттуу турмушта мезгилдин агымын, окуянын мөөнөтүн, кишинин жашын ж.б. эсептөө ыкмасы болуп саналат.

Ушул эле темада жаныбарлар кинофильмдердин, мультфильмдердин дагы жылдыздарына айланышкандыгын жана алардын мазмунундагы тарбиялык мааниси жөнүндө айтылат. “Хатико”, “Пинин турмушу” кинофильмдеринен мисал келтирилет. Сабактын аягында үйгө төмөнкү тапшырмалар берилет.

1. Илгерки замандарда кыргыз эли балдарына кандай экологиялык тарбия берип келишкен? (Кошумча маалыматтарды издегиле).

2. Кыргыздардын ат оюндарынан кайсыларды билесинер жана аларды ойноо аркылуу кандай инсандык сапаттар калыптанат?

3. Жаныбарлар жөнүндө кандай кинофильмдерди, мультфильмдерди билесинер жана алардын кандай тарбиялык, экологиялык маанилери бар?

4. Жашаган жериңердин экологиясын сактоо үчүн кандай иш чараларды аткаруу керек?

Бул тапшырмалар продуктивдүү мүнөздө болуп окуучулардын өз алдынча маалыматтарды издеп табуусуна, аларды иргеп алууларына өбөлгө түзөт.

Мугалимдерге 7-класстын биология предметинде жаныбарлар курсу боюнча сабактарынын иштелмелери берилген. Анда негизинен сабактын максатына, жаңы теманын маңызына: Эмнеге басым жасоо керек, окуучулардын компетенттүүлүктөрүнүн калыптанышына кантип көмөктөшүү керек деген нерселерге көңүл бурулган. Мугалимдер сабактын максатын койгондо, өзүнүн гана аракеттерине эмес, балдар кандай компетенцияларга ээ болоорун аныктоого көңүл бурушу зарыл.

Төмөндө мисал катары *“Кыргызстандын жерде - сууда жашоочуларынын түрлөрү. Жерде - сууда жашоочулардын мааниси”* аттуу тема боюнча сабактын иштелмесин сунуш кылабыз.

Күнү	
Бекитемин	

Предметтин аталышы. Биология

Сабактын темасы: § 40. Кыргызстандын жерде –сууда жашоочуларынын түрлөрү. Жерде -сууда жашоочулардын мааниси.

Колдонулган методдор: жекече, топтордо иштөө, жуп болуп иштөө, байкоо, аңгемелешүү.

Баалоонун методдору: оозеки кайтарым байланыш, бири-бирин баалоо, диагностикалык баалоо, формативдик, суммативдик баалоо.

Сабактын ресурстары: Кыргызстандагы бакалардын түрлөрүнүн түстүү сүрөттөрү, карточкалар, слайддар, видео материалдар ж.б.

Сабактын тиби: Жаңы материалды өздөштүрүү.

Сабактын максаты:

Билим берүүчүлүк: Окуучулар Кыргызстандагы жерде-сууда жашоочулардын көп түрдүүлүгү боюнча маалымат алышат.

Өнүктүрүүчүлүк: Кыргызстанда жашаган бакалардын сырткы түзүлүш өзгөчөлүгүн аныктоо менен жаратылыштагы маанисин баамдайт.

Тарбия берүүчүлүк: Кыргызстандын Кызыл китебине кирген жерде-сууда жашоочулар жөнүндө маалымат алуу менен алардын жоголуу коркунуч себебин аныктайт.

Күтүлүүчү жыйынтык:

Кыргызстандагы таралган жерде-сууда жашоочулардын көп түрдүүлүгүн аныктайт. Кыргызстандын түрдүү зоналарындагы климатка жана жерде-сууда жашоочулардын абалына таасир тийгизүүчү факторлого баа берет. Жерде - сууда жашоочулардын адамдын жашоосундагы маанисин талдап түшүндүрөт.

Түйүндүү компетентүүлүктөр:

1. Маалыматтык ТК 1.
2. Социалдык -коммуникативдик ТК 2.
3. Өзүн-өзү уюштуруу жана көйгөйлөрдү чечүү ТК 3.

Предметтик компетентүүлүктөр:

1. Жандуу объекттерди таануу жана баяндап берүү ПК 1.
2. Биологиялык процесстер жана кубулуштардын илимий жактан түшүндүрүү ПК 2.
3. Жаратылыштагы ар түрдүү көрүнүштөрдү, өзгөрүүлөрдү илимий далилдерди пайдалануу менен чечүү ПК 3.

2-таблица.

№	Сабактын этаптары	Убак. (мүн.)	Мугалимдин иш аракети	Окуучунун иш аракети	Компетенттүүлүктөр		Баалоонун формалары
					ТК	ПК	
1	1.1. Уюштуруучулук бөлүм 1.2. Жагымдуу маанай	2 мүнөт	Саламдашуу	Саламатсызбы ! Саламатсыздарбы			
			Сабагыбызды баштаар алдында бири-бирибизге ачык көңүл каалап алалы. Азаматсыңар балдар. Эмесе, ушул ачык көңүлүбүз менен сабагыбызды баштайлы	Окуучулар бири-бирине жагымдуу маанай тартуулап, сабакка көңүл бурушат	ТК 2		
2.	Үй тапшырма	5 мүнөт	Өтүлгөн тема боюнча карточкалар таратылат.	Окуучулар карточкадагы	ТК 3	ПК 2	Калыптанды

	ны текшерүү		1.Бакалардын түзүлүшүндөгү кайсыл өзгөчөлүгү, алардын кургакта жана сууда жашоосуна шарт түзөт? 2.Бакалардын сезүү органдарында, балыктыкына салыштырмалуу кандай өзгөчөлүктөрү бар? 3.Жерде-сууда жашоочулардын дем алуусу канча жол менен жүрөт? 4.Баканын кан айлануу системасында кан айлануунун кичине тегереги кайсы жерден башталып жана кайсы жерден бүтөт? 5.Бакалар резонаторлорун эмнеге колдонушат?	суроолорго жооп беришет			руучу (формативдүү)баалоо
3.	Жаңы тема менен таанышуу	4 мүнөт	Мугалим окуучуларга Кыргызстанда жерде-сууда жашоочулардын кайсы түрү кездешет? Балдар биз силер менен бүгүн Кыргызстанды мекендеген жерде-сууда жашоочулар же бакалар менен таанышабыз. Жерде-сууда жашоочулардын жаратылыштагы жана адамдын жашоосундагы маанисин аныктайбыз.	Окуучулар бул суроого куйруксуздар деп, алар жөнүндөгү түшүнүгүн айтып беришет	ТК 1		Алдын алуу (диагностикалык) баалоо
4.	Стратегия	10 мүнөт	Мугалим жаңы материал менен таанышуунун астында окуучуларга “Суроолор дарагы” стратегиясын сунушталып, ага алма түрүндөгү же ар кандай	Мугалим жаңы теманы түшүндүрүп жатканда окуучулар берилген стратегия менен		ПК 1 ПК 2	

			Мугалим окууларды берилген тапшырма боюнча презентацияга чакырат. Окуучулардын ишине кошумча маалымат берип, толуктоо киргизет.				
6.	Сабакты бышыктоо	8 мүнөт	Сабакты бышыктоодо окуучулардын өз алдынча иштеген “Суроолор дарагы” стратегиясына кайрылат. Окуучулардын түшүнбөгөн суроолоруна толуктоо киргизет.	Окуучулар өтүлгөн жаңы темадагы түшүнбөгөн суроолору боюнча жана жаңы алган кызыктуу маалыматтар менен ой бөлүшөт.	ТК 3	ПК 3	Калыптандыруучу (формативдүү) баалоо
7.	Үй тапшырма	2 мүнөт	Жерде-сууда жашоочулардын жаратылыштагы жана адамдын жашоосундагы маанисине кошумча адабияттарды жана интернет булактарын колдонуп презентациялагыла. Жумушчу дептер менен иштөө.	Окуучулар берилген үй тапшырманы күндөлүгүнө жазышат.	ТК 3	ПК 3	
8.	Баалоо	4 мүнөт	Мугалим окуучулардын ишине комментарий берүү менен баалоо жүргүзөт.	Окуучулар алган бааларын күндөлүккө койдурушат	ТК 3		Жыйынтыктоочу (суммативдик баалоо)

Жыйынтыктар:

1. Макалада изилдөөгө алынган 7-класстын биология предметинде жаныбарлар курсунун мазмундук жаңыланышына илимий анализ жүргүзүлүп билим берүүдө предметтин милдеттери аныкталды. Ошол эле учурда, мугалимдердин предметтик компетенттүүлүгүн калыптандырууга азырынча жетиштүү көңүл бурулбай жаткандыгы белгилүү болду;

2. Иликтөөнүн негизинде биология предметинин мазмундук тилкелери менен 7-класстын биология предметинде жаныбарлар курсунун маалыматтары дал келтирилди. Ошондой эле, “Кыргызстандын жерде - сууда жашоочуларынын түрлөрү. Жерде - сууда жашоочулардын мааниси” аттуу темада сабактын иштелмеси сунушталды жана мазмуну илимий жактан такталды;

3. Жаңы маалыматтарды колдонуп ар бир биолог мугалимдер жана биология багытында билим алып жаткан студенттер сабак өтүүдө колдонушса болот. Же ушул үлгүгө салып башка сабактардын иштелмесин өздөрү иштеп чыгып предметтик стандартта белгиленген компетенттүүлүктөрдүн кеңири калыптануусу ишке ашары белгиленди.

Адабияттар тизмеси:

1. Кыргыз республикасында билим берүүнү өнүктүрүү концепциясы 2020-2040-жылдарга чейин [Электронный ресурс]. КР Өкмөтүнүн 2012 –жылдын 23-мартындагы №201 токтому менен бекиген. – Режим доступа: <http://cbd.minjust.gov.kg> > act > view > ky-kg.
2. **Коростолева, Т.В.** Развитие предметной деятельности учащихся в курсе биологии основной школы [Текст]: дисс... докт. пед. наук / Т.В. Коростолева. – Санкт Петербург, 2007. – 340 с.
3. **Сатыбекова, М.А.** “Биология” 7 - класс “Жаныбарлар” курсунун окуу программасы [Текст] / М.А. Сатыбекова.
4. Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарынын 5-9 класстар үчүн “Биология” боюнча стандарт [Текст]. – 2015. – 115 с.
5. **Сатыбекова, М.А.** Биологияны окутууда предметтик компетенттүүлүктөрдү окуучунун универсалдык окуу аракеттери менен бирге калыптандыруу маселелери [Текст] / М.А. Сатыбекова // КББА Кабарлары. – Бишкек, 2021.

DOI:10.54834/16945220_2023_2_218

Поступила в редакцию: 29.05.2023 г.

УДК 371.261

Касымалиев М.У.

к.п.н., директор школы-лицея им. А.Молдокулова, Кыргызская Республика

Асанова М.Б.

профессор школы-лицея им. А.Молдокулова, Кыргызская Республика

Ибрагимов Ж.У.

профессор школы-лицея им. А.Молдокулова, Кыргызская Республика

МЕКТЕПТЕ ТРАДИЦИЯЛУУ ЖАНА АРАЛЫКТАН ОКУТУУ СИСТЕМАСЫНДА ОКУУЧУЛАРДЫН ОКУУ ИШИН УЮШТУРУУНУН ПЕДАГОГИКАЛЫК НЕГИЗДЕРИ

Бул илимий макалада орто мектептерде традициялык жана аралыктан окутуу системаларында окуучулардын билим берүү иш-аракеттерин уюштуруунун педагогикалык негиздери каралат. Изилдөөнүн предмети - күндүзгү жана аралыктан окутуунун натыйжалуу интеграциясын камсыз кылуучу санариптик технологияларды колдонуунун педагогикалык шарттары. Изилдөөнүн максаты - жалпы билим берүүчү мектепте дистанттык жана күндүзгү окутуу формаларын интеграциялоонун педагогикалык шарттарын иштеп чыгуу. Коюлган маселелерди чечүүнүн жүрүшүндө төмөнкү изилдөө методдору колдонулду: изилдөө темасы боюнча философиялык, психологиялык-дидактикалык жана методикалык адабияттарды теориялык талдоо; жалпы билим берүүчү мектептердеги сабактарда, дистанттык олимпиадаларда, долбоорлордо жана курстарда окуучулардын аралыктан окутуу иш-аракеттерин моделдөө. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы: мектептин информациялык билим берүү чөйрөсүндө берилген окуу материалынын курамына, мазмунуна, түзүлүшүнө, дизайнына жана эргономикасына коюлуучу педагогикалык талаптар